

Top 10 notariële bronnen

Notarieel archief. Het klinkt stoffig en saai (en dat is het soms ook), maar met een beetje zoek- en graafwerk kun je er een schat aan interessante informatie uit halen. CBG-onderzoeker Jacqueline Verkleij deelt haar persoonlijke favorieten. Auteur Jacqueline Verkleij

Als je bij je onderzoek geen genoeg neemt met namen en jaartallen, en je wilt je stamboom 'aankleden' met leuke anekdotes en weetjes, is onderzoek in notariële bronnen een must. Het vergt soms een lange adem en wat uithoudingsvermogen (niet alle bronnen staan online, en lang niet alles is geïndexeerd), maar het resultaat mag er vaak zijn. Soms krijg je via een zoekactie in Wie-WasWie meteen een scan van de betreffende akte te zien; soms zijn er geen scans aanwezig en zul je een bezoek moeten brengen aan de archiefinstelling waar het document zich bevindt. Een andere mogelijkheid is dat je een tussenstapje moet maken via het notarieel repertorium, het register waarin de verleden akten werden ingeschreven. Aan de hand van het inventarisnummer en het nummer van de akte kun je dan verder zoeken in de online archieven. Ook dan

zijn er weer verschillende opties: of het document is al gedigitaliseerd en je kunt het direct bekijken; of het is nog niet gedigitaliseerd, maar komt wel in aanmerking voor *scanning on demand*; of je kunt het document reserveren voor inzage in de studiezaal van de betreffende archiefinstelling.

Hieronder de belangrijkste bronnen op een rij:

1 Testamenten

Veel archiefdiensten hebben testamenten (of de verwijzing ernaar) in hun online databases beschikbaar gesteld, soms is archiefbezoek noodzakelijk. De akten zijn dikwijls weinig spectaculair (twee echtgenoten benoemen elkaar bijvoorbeeld over en weer tot enig en universeel erfge-

naam), maar soms zitten er pareltjes tussen. Zoals bij Grietje Vissia, die in 1873 een behoorlijk bedrag aan de diaconie van Beetsterzwaag naliet, vijfhonderd gulden aan haar twee doofstomme neefjes, en haar gouden oorijzer en honderd gulden aan haar dienstmeisje. Je weet dan in één keer dat Grietje behoorlijk religieus was, en in zeer goeden doen: niet alleen vanwege de bedragen, maar gouden oorijzers waren een statussymbool in Friesland in die tijd. En natuurlijk de informatie over de handicap van haar neefjes - de kans is groot dat je die nergens anders tegenkomt!

2 Inventaris/boedelscheiding

Als iemand was overleden, werd eerst een akte van boedelscheiding opgesteld, waarin alle bezittingen minutieus

Notaris te Haarlem met zijn medewerker, 1787. Coll. Rijksmuseum

werden genoteerd – van ‘eirekjes’ tot een volledige veestapel, van potkachels tot aandelen in de Wladiwostok Railway Company. Deze bron kan dus veel zeggen over de levenswijze en welstand van de overledene.

3 Akten van openbare verkoop

Wanneer de boedel eenmaal was geïnventariseerd, vond de openbare verkoop plaats. Daarvan werd ook een notariële akte opgemaakt, zodat je kon zien wie wat kocht en voor welke prijs. Ook dit laat iets zien over het welstandsniveau van de overledene, maar geeft mogelijk ook informatie over burens, verre of minder verre familie, of zakenrelaties.

4 Akten van koop en verkoop

Van de verkoop van huizen of ander onroerend goed, of van ‘gewone’ koopwaar werden akten opgemaakt. Zo bevindt zich in het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven een akte uit 1824 van de Joodse koopman Isaac Mineken-

hoff, die bijvoorbeeld ‘twee borstels & veger’ verkocht aan Hendrik Raymakers voor vijf stuivers, twee ‘schaeren’ aan Jan Wouter Sanders voor zes stuivers, vier tafelmessen aan Johannes van den Boomen voor tien stuivers, een broodmandje aan Jan Francis Sanders voor dertien stuivers, twaalf potloden, twee flessenbakjes, zes suikerlepeltjes, een snuifdoos, etc. etc. Dit alles en nog veel meer voor een totaal van 499 gulden en 14 stuivers. Dit zegt misschien niet zo veel over de koopman, maar schetst wel een leuk beeld van de tijd en het milieu waarin hij leefde.

5 Toestemming voor huwelijk

In het geval dat ouders niet bij een huwelijk aanwezig konden zijn om hun toestemming te verlenen, moest er een notariële akte opgesteld worden waarin zij aangaven geen bezwaar te hebben tegen de echtverbintenis. Soms was hun afwezigheid te verklaren door het feit dat ze bijvoorbeeld de reis van Amsterdam naar Leeuwarden niet konden of wilden maken, maar soms ook kom je dingen te weten die je niet zo snel ergens anders tegenkomt. Als je de vader maar niet

‘dood kreeg’, om in genealogenjargon te spreken, kan het zijn dat je opeens begrijpt waarom, als in de akte staat te lezen dat hij vermist is op zee. In mijn artikel in het maartnummer van *Gen. magazine* van dit jaar kun je het verhaal lezen van Jan van Dijk, die vrouw en kinderen had achtergelaten en met een andere vrouw naar Amerika was gereisd. Hij gaf toestemming voor het huwelijk via een notariële akte die was opgemaakt in Indiana en gelegaliseerd door het Nederlandse consulaat in Chicago. Akten waarin toestemming wordt verleend voor een huwelijk vind je bij de huwelijksbijlagen. Sommige archiefdiensten (zoals het Friese Tresoor, in sommige gevallen ook het Stadsarchief Rotterdam) hebben de huwelijksbijlagen via WieWasWie toegankelijk gemaakt. Voor het merendeel moet je echter nog enigszins omslachtig zoeken op FamilySearch. Noteer het nummer van de huwelijksakte, klik in het overzicht van beschikbare scans in de plaats waar het huwelijk gesloten is op ‘Huwelijksbijlagen’ uit de juiste periode, en dan is het bladeren geblazen tot je bij het juiste nummer bent aanbeland.

Opstellen van het testament van een arme vrouw. Coll. Rijksmuseum

Onderzoek in notariële bronnen is een must

Spotprent van een groep dorpingen verzameld voor een notaris.

Coll. Rijksmuseum

6 Akte van bekendheid

Bij een huwelijk moesten de aanstaanden hun geboorteakten overleggen. Als ze die niet hadden (omdat de akte verlopen was gegaan, of er was gewoon nooit aangifte gedaan – dat was weliswaar strafbaar, maar het kwam voor), moesten ze naar de notaris met een viertal (of meer) getuigen om een akte van bekendheid op te laten stellen. Hierin verklaarden de getuigen dat ze de persoon in kwestie goed kenden en wisten dat hij of zij in dat jaar daar en daar geboren was. Zo kun je vrienden en bekenden van je voorouders opsporen én natuurlijk de geboorteplaats en -datum wanneer de oorspronkelijke akte echt niet te vinden is. Ook akten van bekendheid vind je bij de huwelijksbijlagen.

7 Remplaçanten

Als een jonge man geen zin had om in dienst te gaan, maar wel was ingeloot voor de Nationale Militie, kon hij een remplaçant aanwijzen. Die deed dat

natuurlijk niet voor de lol; je moest er een flink bedrag voor neertellen. Ook van die overeenkomst werd een notariële akte opgesteld. Deze staan doorgaans niet online, maar in de militieregisters (te raadplegen via WieWasWie). Daarnaast kun je bij de huwelijksbijlagen op het Certificaat van de Nationale Militie een aanwijzing vinden dat er sprake was van remplacers. En dan is het een kwestie van verder zoeken in het archief van de plaats waar de akte is opgesteld.

8 Allerhande verklaringen

Officiële verklaringen werden ook vaak bij een notaris vastgelegd. Zo verklaarden Klaas en Ritske Vissia in 1854 dat zij zich uit hun jeugd heel goed konden herinneren dat drie boerenplaatsen in Olterterp sedert jaren hekken hadden (dit had te maken met de verkoop van de grond). En in de reeks *naming and shaming* is er het verhaal van een meisje dat ongehuwd zwanger was geraakt en eiste dat de vader financieel voor het kind zou zorgen. In een officiële akte verklaarden drie vrienden van de vermeende vader dat ze absoluut zeker wisten dat het meisje in

de periode waarin het kind verwekt moest zijn seks had gehad met meerdere mannen, zodat zij de bewuste jongen niet met zekerheid als de vader kon aanwijzen.

9 Geldleningen/obligaties

Net als tegenwoordig kon het ook je voorouders overkomen dat ze op een gegeven moment extra middelen nodig hadden. Van de leningen die zij afsloten moest natuurlijk ook een officieel document worden opgesteld, bijvoorbeeld van de hypotheek van vijfhonderd gulden à 4,5 procent rente die caféhouder Sjouke Maakol in Broek op Langedijk vestigde op zijn ‘huis ingericht tot herberg’ bij de Coöperatieve Vereeniging Coöperatieve onderlinge spaar- en voorschotbank voor land- en tuinbouw. Maar ook van onderhandse leningen werden akten opgesteld. Ze kunnen een goed beeld geven van enerzijds de financiële situatie, anderzijds de ondernemingszin van je voorouder.

10 Notariële akten uit de zeventiende en achttiende eeuw

Als je verder teruggaat in de tijd, wordt de uitdaging wat groter. Niet zozeer vanwege de beschikbaarheid of vindbaarheid van de akten, maar omdat ze steeds moeilijker leesbaar worden. Het boek *Notariële akten uit de 17^e en 18^e eeuw* van A.F. Gehlen (beschikbaar via de CBG Bibliotheek) biedt een uitgebreide beschrijving van bijvoorbeeld (afstand van) trouwbeloften, huwelijksvoorwaarden, schenkingen, akten van huur en verhuur, borgtochten, contracten, etc. met tal van voorbeelden plus transcriptions, zodat je jezelf de schrijfwijze en het taalgebruik al lezende eigen kunt maken. ●

Jacqueline Verkleij is onderzoeker bij CBC|Centrum voor familiegeschiedenis